

9. Településfejlesztés

A négy év alatt a székely kisvárosok belső tereinek rendezésére, arculatuk modernizálására is utaltak ki állami támogatásokat. A két megyeszékhely közül Csíkszereda volt fejletlenebb, Székelyudvarhely infrastrukturális ellátottsága, arculata, belső térelrendezése urbanizáltabb volt. Csíkszeredának nem volt központi tere (a belső térszerkezete elnyújtott T alakú volt), kevés volt a középülete. (A negyvenes évek elején a városba látogató Dohnányi Ernő zongoraművész fellépésének két szinte „leküzdhetetlen” akadályja volt: nem volt a városnak a koncert megtartásához megfelelő befogadóképességű terme és nem volt megfelelő zongora.) A város utcáinak nagy része kövezetlen volt.

Csíkszereda elmaradottságát és a fejlesztési, felzárkózási igényeket jelzi, hogy a negyvenes évek elején a közgondolkodásban központi téma volt a városfejlesztés. Az újságok hasábjain cikkorozatok láttak napvilágot ezzel a témával – míg a székelyudvarhelyi lapokban alig találjuk nyomát hasonló tárgyú kérdések felvetésének.

Csíkszereda „szegény és javakban nem bővelkedő” a közzélekedés szerint a „város fejlődése nem mozdul, hanem egy helyben topog” ám voltak akik úgy gondolták ekkor, hogy „a székelyföldi városok közül egyik sem néz akkora fejlődésnek elébe, mint éppen Csíkvármegye székhelye” amely akkor még a megyében is csak a második város volt Gyergyószentmiklós mögött, a népesség létszáma és a kereskedelmi forgalom szempontjából.³⁷⁶

A városfejlesztést sürgető tervekben a polgári és hatósági elképzelésekről és konkrét eredményekről szintén a korabeli sajtóban találjuk a legtöbb adalékot. A szegénységben, infrastrukturális elmaradottságban értelemszerűen széles (gyakran ideologikus hangsúlyokkal tálalt) sajtónyilvánosság kísért minden szolgáltatási és kulturális tevékenység színvonalát javító beruházást, építkezést, utcakövezést, amely a város arculatán változtatott. Az

376 Csíki Néplap, 1941. november 5.

újságokban központi téma volt a város arculatának modernizálása, a népesség- és területnövekedésnek megvalósítása a környező falvak (Taploca, Zsögöd, Somlyó) becsatolásával, a külső kapcsolatok fejlesztésének igénye – elsősorban a Székelyudvarhely–Csíkszereda vasút megépítésének szorgalmazása.

A fejlesztési elképzelések megvalósítását, a központi pénzügyi elosztásból való részesedés mértéke határozta meg. 1941. elején „a város vezetősége felhívta a helyi szakembereket, hogy nyújtsák be a városfejlesztési tervüket. Vitéz Bakó Gábor és Szilárd József mérnök adták be az út és tér kiképzésére, valamint a beépítési módozatokra vonatkozólag terveiket, amelyeket a város mérnöki hivatala és egy Budapestről leküldött szakember, tekintetbe is vettek a városfejlesztési terv elintézésekor. E tervet az iparügyi miniszter jóvá is hagyta és ez képezi alapját Csíkszereda város további fejlesztésének. Nagy jelentőségűnek találjuk, ami az útépítésben történt. A főutcán nyolcszáz méter készült el, a Bolyai utcában pedig 400 méter építés alatt van. Nem kicsinyelhető le a városi szálloda építésének ügye sem... sikernek könyvelhető, hogy a szálloda építése már ki is van adva a vállalkozónak s az anyagbeszerzés meg is indult. A szálloda, amely Csíkszereda legkiemelkedőbb helyére, a kórházzal szemben épül, feltétlenül szépíteni fogja városunkat, s amikor az építési kölcsön törlesztve lesz, igen jelentős bevételi forrása is lesz a városnak. Ugyancsak jól halad a vasúti palota építésének ügye is. A Vigadó alatti telket az államvasutak máris megszerezte és kikérte az építési engedélyt. A város fejlődését illetőleg egy másik jelentős lépés a városi bérházak építésének ügye. Ismeretes, hogy kétszázötvenezer Pengőt kapott a város bérházak építésére. Csíkszereda város tehát legalább három-négy új épülettel fog gazdagodni. Indokolatlan tehát az egyesek részéről megnyilvánuló elégedetlenség, mert nem felel meg a valóságnak az a vád, hogy Csíkszereda egy helyben áll és nem fejlődik. Ezzel szemben igaz az, hogy a székelyföldi városok közül egyik sem néz akkora fejlődésnek elébe, mint éppen Csíkvármegye székhelye.”³⁷⁷

377 *Csíki Néplap*, 1941. november 5.

1941. tavaszán „megkezdték a város közötti úttest kövezését. Csíkszereda városa tovább szépül. Az államépítészeti hivatal megkezdte a város közötti gimnázium és Zsögöd felé vezető út részeinek kövezését. A munka már javában folyik... Az úttestet apró kockakövel kövezik, amelynek lerakása egyenesen városszépészeti remek. Ez évben Taplocza és Zsögöd bejárójáig készül el a kövezés. Egyébként teljes gőzzel megkezdődött a vármegye útjainak is javítása.”³⁷⁸

A kisváros nagy eseménye volt a negyvenes évek elején a már említett szállodaépítés: „ez idő szerint Csíkszeredában alig harminc férőhely áll rendelkezésre négy kisszerű szállodában s a nagyobb igények kielégítésére nem nagyon alkalmas egy sem... ez a kétségtelenül fennálló hiányosság érlelte meg a város vezetőségében azt a gondolatot, hogy ha Csíkvármegye az idegenforgalomba be akar kapcsolódni, elsősorban Csíkszeredában egy jelen kor követelményeivel számoló szállodát kell építeni... ez úgy kell mint a mindennapi kenyér. És most rögtön kell nem holnap és holnapután. A városi szálloda kivitelezési munkálataira hirdetett versenytárgyalás megtörtént s azzal Dávid Károly építőmester bízott meg. A munkálatok megkezdődtek” – jelentette az alispán az 1941. december 9-i törvényhatósági közgyűlésen.³⁷⁹ Végül elérkezett a nagy pillanat: „a Csíkszereda városi szállodánál az építkezési munkák befejezést nyertek. A szálloda 1943. évi június hó 21-én megnyílt.”³⁸⁰

A községek városhoz csatolásában is történtek előrelépések: „meglehetősen jelentékeny nagyobbodást jelentett Zsögödnek a városhoz csatolása. Zsögöd lakossága elsőnek látta be, hogy érdekei Csíkszeredához kötik, tehát semmi értelme sincs a külön közigazgatás fenntartásának. Csíktaploca „becsatolása esetében Csíkszereda lakossága közel 9 000 lélekre növekedne, és azáltal mindjárt behozódna az eddigi lassú és nehézkes fejlődés.”³⁸¹

378 *Csíki Lapok*, 1941. április 27.

379 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 313 p.

380 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1943. 32. 200 p.

381 *Csíki Néplap*, 1941. november 19.

Csikszereda lakossága „Zsögöd csatlakozásával egyszeriben kétszeresére nőtt. Egyidejűleg megnőtt tehát hivatalnokainak és hivatalainak a száma is. Az egykori vásáros és iparos városból tehát hivatalnok város lett. Sürgős elintézésre váró ügy a városháza épületének kibővítése... A város szegény. Így semmi esetre sem várható, hogy a közeljövőben új városháza épülhessen, amely a felnövekvő városnak megfeleljen.”³⁸²

A városfejlesztési elképzelésekben a reprezentatív terek képzésének, szimbolikus helyek létrehozásának igénye is kifejeződött: „a város képének rendezésével kapcsolatosan feltétlenül meg kell említeni a Vármegyeháza és a kaszárnya közötti tér rendezésének és kialakításának ügyét. Egy város képén ugyanis igen előnyösen alakít a tér formaalakítása... Csikszeredának ez ideig még nincs teljesen kialakított alkalmas főtere. Bizonyára mások is észrevetkék, hogy a székelyföldi városok közterei, az egyetlen Marosvásárhely kivételével, mennyire hiányában vannak emlékműveknek, Csikszereda követendő példát szolgáltatathatna, ha egy emlékműhöz jutna.”³⁸³

A városi közgyűlésről tudósító megyei lap beszámolója szerint: „Csikszereda város megvásárolta Zsögödfürdőt. Nem lehet eléggé hangoztatni a város vezetőségének és képviselő testületének bölcsességét amikor erre az elhatározásra jutott. Zsögödfürdő nagyszerű gyógyhatású hely és előnyös, vasút melletti helyzete nagy fejlődési lehetőséget nyújt városunknak. Szász Gerő polgármester jelenleg Budapesten tartózkodik, hogy a miniszterelnökségnek a fürdő megvásárlására nyújtandó 100 ezer Pengő állami segélyt elrendezze és ezzel a fürdő megvételét végérvényesen megoldja. A képviselőtestület elhatározta, hogy Zsögödfürdőn művésztelepet létesít, amelynek vezetésével Nagy Imre festőművészt bízta meg... A városvezetés székelyföldi mentelep létesítését

382 Uo. dec. 10.

383 Uo. dec. 17.

Csíkszereda számára akarja megszerezni minden körülmények között.”³⁸⁴

A közéleti fórumokon forgalmazott jövőkép szerint „Csíkszereda a Székelyföld központjában különleges jövő előtt áll. Ennek megfelelően adva van városfejlesztési terve. Jelenleg Csíkszereda városban tartózkodik Piskolthy Ferenc az iparügyi minisztérium főmérnöke. Egyenesen azzal az utasítással van itt, hogy Csíkszereda városrendezési tervét elkészítse azok között a megnagyobbított keretek között, amelyet a szomszédos községek becsatolása nyújt. Elsősorban a forgalmi úthálózat jön számításba... Így a legelső tennivaló a fő útvonalak egész hosszában való kikövezése és járdatestekkel való ellátása.”³⁸⁵

1943 decemberében az elmúlt három év eredményeit méltató *Csíki Néplap* a várost a Székelyföld gazdasági és idegenforgalmi központjának minősíti. A fejlődés tényezői nem virágzó gazdasági vállalatok, hanem az ide telepített állami hivatalok: „ma már az a helyzet, hogy egyetlen székely város – Marosvásárhelyet sem kivéve – nem, rendelkezik annyi hivatallal, mint Csíkszereda.”³⁸⁶ Nyaralóváros, hivatalnokváros, gazdasági és idegenforgalmi központ: ezek az önminősítések a pozitív lokális identitástartalmak halmozásával, a kisváros arculatkereső igyekezetének termékei.

Előfordult azonban, hogy a város az intézménytelepítési rivalizálásban a nagyobb megyei várossal, Gyergyószentmiklóssal szemben is alulmaradt: „kifejtettük, hogy Csíksomlyót egy nagy székelyföldi közművelődési központtá kell kifejleszteni. Ide kell helyezni a csíki székely múzeumot is. A tanítóképzőket súlyos hiba máshová helyezni, Csíksomlyónak erre szerzett joga van... A meglepetésszerűen és titokzatosan Gyergyószentmiklósrá helyezett tanítóképzőnek tehát Csíksomlyón a szebbnél szebb telkek valamelyikére kell székházat építeni. Gyergyószentmiklós éppen olyan vérünk és szívünk, mint Csíkszereda vagy Csíksomlyó.

384 *Csíki Lapok*, 1942. április 5.

385 *Csíki Lapok*, 1942. július 26.

386 *Csíki Néplap*, 1943. december 23.

Gyergyószentmiklóson létesítsünk gyári vagy nagyipari üzemeket. Ezzel bőségesen kárpótoljuk a várost a tanítóképzőért” – írta a *Csiki Lapok* 1941. szeptemberében.³⁸⁷

A kisvárosokban a csatornázási, ivóvíz ellátási munkálatokat is támogatta az állam: „Az ivóvízellátás terén Székelyudvarhely a legmostohább viszonyok között van. A város vízszükségletét a Szejke forrásból szerzi be. Hogy ezen az áldatlan állapoton segítsenek, az egészségház udvarán mélykútfúrás munkálatok indultak”³⁸⁸ Székelyudvarhelyen 1943-ban „emeletráépítéssel” tervezték a városháza bővítését, a hivatali helységek, a Borvízkutató Intézet helyigényének kielégítésére.³⁸⁹ A két megyében a legfontosabb állami támogatással létrejött, kutatási profilú intézet a székelyudvarhelyi Borvízkutató Intézet volt, 1943-ban „fejlesztésére a Földművelésügyi Miniszter Ur 6.000 P értékű műszert bocsátott rendelkezésre, hogy a rendkívüli jelentőségű intézet a legkorszerűbb eszközökkel dolgozhassék. A Földtani Intézet az idén is több mint két hónapi munkaköltséggel folytatta a Szent Anna tó környéki, csiki és gyergyói borvízforrások kutatását. A munkálatok nemcsak a helyszíni kutatásokra terjedtek ki, hanem a vett minták alapján kb. 20 forrás vize kerül részletes vegyelemzés alá.”³⁹⁰

Posta és távközlés

A városoktól, községektől távoli lakott helyeken 1940–44 között postaügynökségek is nyíltak. 1941-ben Dánfalván, Menaságon,³⁹¹ 1942. nyarán az Udvarhely megyei Firtosmartonos községben, ez utóbbinak a kézbesítői köre Énlaka, Firtosmartonos, Tordátfalva valamint Láztelep nevű lakott helyre terjed ki.³⁹² Nemcsak a községeket, a hegyi tanyákat – a közigazgatási beso-

387 *Csiki Lapok*, 1941. szeptember 28.

388 *Hétfői Székely Nép*, 1942. október 19.

389 *Hétfői Székely Nép*, 1943. február 1.

390 *Székelység*, 1943. július-december. 7-12 sz. 48 p.

391 *Csiki Lapok* 1941. augusztus 17.

392 *Udvarhely Vármegye Hivatalos Lapja*, 1942. július. 141 p.

rolás szerint a „lakott hely”-eket is bekapcsolták a postahálózatba. 1942. őszén az „Uz völgy lakott helyeire nézve postaügynökség nyílt. Az új postaügynökség ellenőrző hivatala Kászonaltíz.”³⁹³ Távbeszélő állomásokat ezekben az években csak a nagyobb községekben szereltek fel.

Tűzrendészet

Minden járásban tűzrendészeti felügyelőket alkalmaztak, képésüket segítették a törvényhatóságok. A tűzrendészeti felügyelők kiképzésére 1942 novemberében Kolozsváron kerületi tűzrendészeti tanfolyamot szervezett a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség.³⁹⁴ A községekben állami támogatással tűzoltó szertárakat létesítettek és tűzoltó felszereléseket vásároltak.

Sportlétesítmények

A sport a Horthy-korszakban Magyarországon tömeges méretű időtöltéssé vált.³⁹⁵ A sporttevékenységeket az erdélyi területeken is igyekeztek felzárkóztatni az országos színvonalhoz. Az ifjúsági testedzést iskolai és iskolai kereteken kívül is támogatták. A megyék törvényhatóságai testnevelési célokra is különítettek el költségvetési alapokat. A kisvárosokban részben önerőből, de kormányzati támogatásokkal is sportlétesítmények jöttek létre. Különösen a téli sportok gyakorlásának feltételei javultak a negyvenes évek első felében. Csíkszeredában a városfejlesztés keretében „nem felesleges foglalkozni a sportteleppel... Ebben az esetben, azzal a szerencsés körülménnyel számolhatunk, hogy a jelenlegi hely teljesen megfelelő. Egy hibája van, hogy t. i. kicsi és szélesítésre szorul. Közmunkával olcsón és gyorsan el lehetne a munkát végeztetni, mi által Csíkszereda egy korszerű sportpályához juthatna.” 1941-ben az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal „a sutai síugrószánc megnagyobbítására 1 500 pengőt, a

393 *Csíki Néplap*, 1942. november 25.

394 *Udvarhely Vármegye Hivatalos Lapja*, 1942. október 22. 190 p.

395 Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó Budapest. 1999. 219 p.

gyergyószentmiklósi ugrósánc megnagyobbítására 500 pengőt, az EKE Csíkszéki Osztálya hargitafürdői „Uz Bence” menedékház építésére 15 000 pengőt juttatott.³⁹⁶ 1942-ben, amikor a „Hargitafürdőn a honvédség egy gyakorló sí tábort létesít mintegy 300 ezer pengő befektetéssel” a költségekhez – 5 000 pengővel – a város is hozzájárult.

1942. nyarán „az Országos Sportközpont a városi sportpálya építésének költségeire 40 ezer pengőt adományozott. Ezen összeggel a város megkezdi a sportpályának és öltözőnek építését az új temető mögötti sutai térségben.”³⁹⁷ És ha már itt volt a fenti hivatal kirendeltsége Csíkszeredában, más minisztériumoknál is lobbizott a vidék sportéletének fellendítésére: 1943-ban „a Kereskedelem és Közlekedésügyi Minisztérium a csíkszeredai kirendeltség javaslatára 8500 pengőt kiutalt a különböző sí és korcsolyapályák létesítésére s ebből az összegből Borszéken, a Gyilkostónál, Marosfőn, a Nagysomlyó hegyoldalán lesikló pályák készülnek, a Gyilkostónál, Tusnádfürdőn korcsolyapályák, az Egyeskeői menedékház pedig felszerelhető lesz téli berendezéssel.”³⁹⁸

10. Szociálpolitika

A negyvenes évek első felében abban is konszenzus volt a közéleti fórumokon szereplők között, hogy az integrált társadalom felépítésében, a lakosság életszínvonalának javításában döntő szerep hárul az államra. Az alábbiakban az állam szociális feladatairól szőtt elképzelések és megvalósítások néhány – Csík- és Udvarhely vármegyei – példáját tárgyaljuk, majd az állam szociális jellegű beavatkozásait jellemezzük.

Az erdélyi közgondolkodást az állam szociális szerepvállalásának szükségességéről a legfontosabb erdélyi politikai tömörülés, az Erdélyi Párt állásfoglalása is kifejezte. A pártprogram a

396 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 334.

397 *Csíki Lapok*, 1942. június 7.

398 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1943. 14. 91.

társadalmi szolidaritást és a társadalmi integrációt fő cél-értékeként határozta meg. Az erdélyi közéleti vezetők a kormányzati politikától „korszerű szociális szellemet” sürgettek. Az erdélyi politikai elit úgy látta, hogy „a kiegyensúlyozott nemzeti társadalom megvalósulásának alapfeltétele a népi és munkásosztály intézményes megerősítése és védelme...” Ennek érdekében „hatathós családvédelmi intézkedéseket szorgalmazunk, hogy a családalapításnak anyagi akadályai ne legyenek... létkérdésnek tekintjük a gyermekszaporodás fokozását, a mindenkire kiterjedő egészségvédelem intézményes megszervezését, a gyermekek felnevelésének biztosítását... Követeljük a sokgyermekes családok megsegítését és előnyben részesítését az elhelyezkedés, az adózás és a nevelés terén.”³⁹⁹

Az Erdélyrészi Gazdasági Tanács 1940. november 5-i gyűlésén megállapították, hogy „az anyaországi és a visszatért terület szociálpolitikai törvényei között igen jelentékeny a különbség. Az utóbbi lényegesen elmaradottabb, különösen a betegségi, öregségi biztosítás, továbbá a munkaidő, a legkisebb munkabér, a fizetési szabadság kérdésében.”⁴⁰⁰

A szociális intézményhálózat hiánya Erdélyben részben más támogatási, segélyezési formákat, más szociálpolitikai koncepciót tett szükségessé, mint a trianoni Magyarország területén. Például „a visszacsatolt keleti és erdélyi terület szegényellátása abban különbözött mind a trianoni, mind a többi visszacsatolt terület szegényellátásától, hogy a zárt intézeti gondozási rendszer helyett a nyílt családi ápolási rendszert alkalmazta.”⁴⁰¹ Az erdélyi és trianoni terület társadalmi viszonyainak egyik fontos különbsége az erdélyi, különösen a székelyföldi társadalom viszonylagos tagolatlansága, kevésbé individualizált jellege volt. A döntően falusias jellegű székelyföldi társadalom kebelében ismert informális szociális segítőrendszerek működtek: a rászorulókat – időseket,

399 Zathureczky Gyula: *Metamorphosis Transylvaniae*. In: *Hitel*, 1940–1941. 216–218 p.

400 MOL. Z. 12.32. 111. tétel. 40 sz. jkv.

401 MOL. Z. 12. 73. 378. Szociális segítségnyújtás. Keleti és erdélyi terület. 27 p.

betegeket, fiatal családalapítókat – lokális közösségi hálózatok támogatták: a család, szomszédság, rokonság, vagy a kaláka intézménye.

Részben a társadalom tagolatlanságát (és a formális szociális intézményhálózat fejletlenségét) tükrözte a szegényházak száma is: míg a trianoni területen 610 szegényházban gondozták a rászorulókat, Erdélyben csak 13 szegényház volt, ezek „közül a legnagyobb és legjobban felszerelt a Kolozsvár városi szeretetház volt 100 férőhellyel.”⁴⁰² Az informális társadalmi segélyezés erdélyi elterjedtségét jelzi, hogy míg a trianoni terület intézményeinek több mint 80%-a állami fenntartásban működött, Erdélyben a szegényházak 60%-át társadalmi szervezetek tartották fenn.⁴⁰³

Közellátási segélyezés

A visszacsatolás után a hátrányos helyzetű csoportok helyzetének sürgős enyhítésére létrehozott első állami segélyszervezet az „Erdélyi Szociális Szervezet” volt. A szervezet működését meghatározta, hogy „átmeneti jellegű szociális segélyakció volt, melyet néhai gróf Teleki Pál miniszterelnök úr állított be erdélyi programjába azzal a céllal, hogy főleg a falusi lakosságnak és a menekülteknek azonnali anyagi és erkölcsi támogatást nyújtson mindaddig, amíg egy állandó jellegű hivatalos szociális intézmény működését megkezdheti...” A szervezet a megye- és járásszékhelyeken irodákat hozott létre, a támogatási tevékenységre a kormányzat pénzalapokat utalt ki. Csík vármegyében fél év alatt „a szervezet 5 járásban és a 2 megyei városban egy-egy szociális irodát állított fel... A katonai parancsnokság útján a szervezetnek 27 000 pengő utaltatott ki, melyből a polgári menekültek gondozására 8 964 pengőt, a munkanélküliek foglalkoztatására 7 680 pengőt, háziipar fejlesztésére 3 786 pengőt, munkaképtelenek

402 Uo. 28 p.

403 Uo. 28 p.

segélyezésére pedig 6 600 pengőt, összesen 27 000 pengőt fordítottak.”⁴⁰⁴

A következő hónapokban növelték a szociális támogatásokra fordított összegeket, 1941-ben Csík vármegyében „Az Erdélyi Szociális Szervezet központjától valamint az ONCsA-tól a vármegyei szociális előadó a 10 hónap alatt összesen 321797 p 57 fillért kapott, ezt az összeget a következő támogatásokra osztotta szét: kisipari kölcsön: 26 438 p. 57 f; személyi kölcsön 8 124 p; ház és gazdasági épület befejezésére 3 166 p; földvásárlásra 300 p; állatjuttatási kölcsönre 12 405 p; hitelbe kiadott élelmekre 59 530 p; munkabérekre 44 776 p; továbbá gyermekétkeztetésre, nyári napközi otthonra, munkaképtelenek segélyezésére, gyermekruhákra 36 504 p; háziipari fejlesztésre: 33 200 p. A pénzsegélyeken kívül a szervezet 1941 első félévben „kiosztott 61 pár bakancsot, 8 059 pár cipőt, 16 pár csizmát, 144,05 kg talpbórt, 60 000 kg búzát, 125 000 kg búzalisztet.”⁴⁰⁵ Továbbá „1 és fél vagon tengerit, 4 vagon burgonyát, 5 mázsa zsírt, 7 415 pár cipőt és igen sok alsó és felsőruhát osztott ki, igen sok esetben teljesen ingyen.”⁴⁰⁶

A Szociális Szervezet a megyeszékhelyeken munkaközvetítő irodákat tartott fenn, segítségével Csík vármegyében 1941. első felében „5 hónap alatt 1612 egyén helyezkedett el, kiosztott 10 mázsa nemesített mezőhegyesi kendermagot, 12 500 kg gyapotfonalat.”⁴⁰⁷

A segélyezési programokban kiemelt jelentőségű volt a gyermekétkeztetés javítása. A fenti megye alispáni jelentése szerint „a zöldkeresztes tej akcióra a folyó év I. és II. negyedében összesen 47 200 pengő államsegély nyert kiutalást. A csecsemők ingyen szappanakciójának folytatására 1 155 kg-ra szóló utalvány utaltott ki... A ráutalt gyermekek étkeztetése 34 000 pengő államsegély kiutalása által 15 községben van folyamatban. Az actio útján 960 gyermek részesül étkeztetésben... A népelelmezés feljavítását célzó

404 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 330.

405 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 330.

406 *Csikói Néplap*, 1941. június 25.

407 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 330.

főzőtanfolyamokat Csíkmenaság, Csíkbánkfalva és Gyergyóalfalu községekben tartottak a téli hónapokban.”⁴⁰⁸

Az 1941. közepén felszámolt Erdélyi Szociális Szervezet „összes jogait és kötelezettségeit” az Országos Nép- és Családvédelmi Alap vette át. Az Alap célja a társadalmi osztályok közötti különbségek mérséklése, „a nyomorult helyzetben vergődő családok felemelése, akikben az anyagiakon kívül minden kellék megvan ahhoz, hogy családfőjük önálló kis egzisztenciává váljék...”⁴⁰⁹ Az ONCSA a belügyminiszternek alárendelt Országos Szociális Felügyelőség irányítása alatt működött. Feladatát a megyékben az alispáni hivatalok keretei között és felügyelete mellett látta el.⁴¹⁰ A támogatási tevékenységet a városokban, községekben szervezett munkaközösségek segítségével végezte. A községi munkaközösségekben különböző társadalmi szervezetek, egyesületek képviselői vettek részt.⁴¹¹ Feladatuk volt, hogy „feltárják egyrészt a megsegítésre szorulóknak életének minden részletét, másrészt megismerteti velünk azt a társadalmat, amelynek szerves közreműködését a közület nem nélkülözheti a munkásiker biztosítása érdekében.”⁴¹²

Az ONCSA 1941. július 1-től kezdte meg működését: „félmillió pengőt kap a Csíkvármegye Nép- és Családvédelmi Alapja” – írta a Csíki Lapok 1941. augusztus 10-i száma: „A Nép- és Családvédelmi Alapra Csíkvármegyének 500 000 pengőt, Gyergyószentmiklósnak 100 000 pengőt, Csíkszeredának 60 000 pengőt adtak. Ebből az állatállomány feljavítására 120 000 pengőt fordítanak, a többiből családi házakat építenek, fejlesztik a gyümölcs és főzeléktermelést, megszervezik és művészi nivóra emelik a háziipart.”

Az alispáni jelentés szerint az ONCSA Csík vármegye területén 1941-ben „az országos alapból... napközi otthonokra költött 18 000 pengőt, a csíkszentgyörgyi csemetekertre 8 000 pengőt, tanfolyamokra, anyagbeszerzésre, munkabérekre 147 640 pengőt, az összeg

408 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1942. 14.100.

409 *Csíki Lapok*, 1941. október 26.

410 *Csíki Lapok*, 1941. augusztus 24.

411 *Uo.*

412 *Csíki Lapok*, 1941. november 9.

fennmaradó részét állattjuttatásokra, ipari kölcsönökre fordította.”⁴¹³

1941. nyarán Csík vármegyében „a zöldkeresztes cukor és tejakciók június hónapban is folytatódtak... Az ONCsA és az Egyesült Női Tábor és az érdekelt községek támogatásával a vármegye 15 községében jelenleg összesen 22 napközi otthon működik, amelyben kb. 2 000 arra rászoruló gyermek részesül ellátásban és gondozásban.”⁴¹⁴

A szociális támogatásokra jellemző volt a komplexitás, sokrétűség. Székelyudvarhelyen 1941. október 15-től–november 20-ig „nagyszabású ingyenes kötőtanfolyamot rendez az Országos Népi és Családvédelmi Alap háziipari felügyelősege. A tanuláshoz a pamutot ingyen adják. Megtanulhatja mindenki, aki ezt a nagyszerű alkalmat megragadja...”⁴¹⁵

Ugyanezekben a napokban Gyergyószentmiklósról is megérkezett az ONCsA tevékenységéről a rendelet, „de ami még annál is fontosabb az elgondolás általánosítására a szükséges pénz is. Gyergyószentmiklósnak a kormányzat 100 ezer pengőt irányzott elő erre a célra, amiből már 50 000 pengő meg is érkezett.”⁴¹⁶

Gyakorlatok voltak a „népruházati” akciók: Udvarhely vármegyében 1941–42 fordulóján az ONCsA „az iskolás gyermekek között a tél beállta előtt 690 rend fiú, 296 rend leányruhát és 1200 darab fehérneműt osztott ki... Januárban kiosztásra kerül még 110 rend meleg fiúruha... Az elmúlt év folyamán a szociális szervezet 6 000 pár jó minőségű lábbelit osztott ki az ellátatlan felnőttek és gyermekek között. Az EMGE kirendeltség útján 1 000 pár jó minőségű bakancsot osztottak szét az erdei munkások között. Legutóbb a havasalji erdőmunkások 200 pár bakancsot kaptak.”⁴¹⁷

413 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 331–332 p.

414 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 14. 131.

415 *Hargita*, 1941. október 10. 6. sz.

416 *Gyergyó és vidéke*, 1941. november 1.

417 *Hargita*, 1942. január 16.

Az Erdélyrészi Hangya Központ üzlethálózata mindkét megyében részt vett a segélyezési akciók lebonyolításában: „a közellátási Miniszter úr őnagyméltóságának a 627.500/1942 sz. rendelete alapján lebonyolítottuk Erdélyben az úgynevezett munkásruha akciót, amely különféle szövetek, női, férfi és gyermekpulóverek, alsónadrág anyagok, flanelek, kendervászon és munka bakancs szétosztását tették nekünk lehetővé” – jelentette a Központ elnöke a közgyűlésen.⁴¹⁸

1943. elején a Csíki medencében „a közellátásügyi miniszter mozgalmat indított a mezőgazdasági cselédek ellátására ruházati anyagokkal és bakancssal. Bakancsot, ruha ing és alsónadráganyagot, kész ingeket és alsónadrágokat, kötött mellényeket, trux és durvaszálú vászonárukat kb. 17 millió pengő értékben osztanak ki. Az ellátás lebonyolítását a Hangya és a magánkereskedelem végzi 50-50%-os arányban.”⁴¹⁹

A visszacsatolás utáni közéleti támogatások fogadására jellemző az alábbi viszonyulásmód: „a Székelyföld hatalmas támogatásban részesül és részesült minden tekintetben. A Kormány tudja, hogy elnyomatásunk idején leszegényedtünk, hogy idén katasztrofálisan rossz termésünk volt. Nagy szeretettel sietett támogatásunkra. Csak egyet említek a sok közül. A 40 vagonnyi búzavetőmagon felül kb. 650 vagon lisztet és kenyérbúzát szállítanak a megyénkbe” – írta a székelyudvarhelyi *Hargita* 1941 decemberében.⁴²⁰

Az EMGE kirendeltség vezetőjének jelentése szerint ezekben a hónapokban, „Udvarhely vármegyében az emberi táplálkozás biztosítására a lisztszállítmányok folytatólagosak. Minden raktár tele van liszttel, a kenyérellátás a közeljövőre biztosítva van. A rizsellátás körül vannak hiányok... Csík vármegyében a városoknak liszttel való ellátása akadálytalan. A zsírellátás körül nehézségek mutatkoznak, Csík megyében a zsírhiányon olajjal lehetne

418 Fol. Hung. 3634/1. 212 p.

419 *Csíki Néplap*, 1943. január 15.

420 *Hargita*, 1941. december 5.

segíteni, mert a megyében az olajjal való főzést a múltban is kultiválták.”⁴²¹

A kedvezményes árú élelmiszertámogatásokat az ország – ahogy a megyei vezetés a támogatások kérésekor többször kiemelte – „legmagyarabb és legszegényebb” megyéjében sokan nem tudták megvásárolni. 1941 szeptemberében „Udvarhely vármegyéből jelentik, hogy sorozatos élelmiszerverlopások és rablások történnek a megyében az utóbbi napokban. Úgy látszik, hogy az odaszállított nagymennyiségű élelmiszert a szegények megvásárolni nem tudják. A vidéki Hangya boltokból nem viszik el a jogosultak a lisztet.”⁴²²

A népélelmezés javítását célzó támogatások folyamatosak voltak: az ONCsA Csik vármegyében 1941. végéig „a tejakcióra 62 370 pengőt, a cukorakcióra pedig 35 900 kg zöldkeresztes cukrot utalt ki.”⁴²³

Udvarhely vármegyében „a zöldkeresztes tejakciónak a folyó év utolsó negyedében való folytatására a magyar kir. belügyminisztérium Udvarhely vármegye részére 23 760 pengő államsegélyt utalt ki. A zöldkeresztes cukorakcióra pedig az utolsó évnegyedre 17 200 kilogramm cukrot utalt ki. Ezek az adatok fényes bizonyítékai a kormány szociális gondoskodásának”⁴²⁴

1942-ben az „Udvarhely megyei O.N.Cs.A. alapja 520 ezer pengő volt. Ezt az összeget az Alap teljes egészében meg is kapta.” Az előző évről valamint más forrásokból kapott összegekkel az Alap összbevétele 1 079 646 pengő volt. „Ebből az összegből folyósítottak házassági kölcsönökre, szociális kiképzésre, háziipari tanfolyamok rendezésére, főzőtanfolyamok rendezésére, ruhasegélyekre, napközi otthonok fenntartására, zöldkeresztes gyermekéktetésre, sokgyermekes anyák segélyezésére és zöldkeresztes tej beszerzésére összesen 987 593 pengőt.”⁴²⁵

421 K. 184. 1942. 46. 126014. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület 1941. évi XI. havi helyzetjelentése. 6 p.

422 Uo. 8 p.

423 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 321 p.

424 *Hargita*, 1941. október 19.

425 *Hétfői Székely Nép*, 1943. július 12.

A gyerektáplálkozás javításának szándéka néha helyi akadályokba ütközött: 1943 nyarán Udvarhely vármegyében „a zöldkeresztes cukorkiosztás zavartalanul folyik, ellenben kevés a tej, aminek az oka az, hogy a gazdák a hivatalosan megszabott áron nem hajlandók eladni a tejet.”⁴²⁶

A támogatások szétosztásában részt vettek az erdélyi társadalmi szervezetek is. Az Erdélyrészi Hangya Központ Igazgatóságának és Felügyelő-bizottságának 1941. évi jelentése arról tájékoztat, hogy: „Készséggel állottunk a m. kir. Belügyminisztérium gyermekvédő osztályának rendelkezésére, az ún. zöldkereszt-cukor és szappanakció Erdélyben való lebonyolítása tekintetében, úgyszintén örömmel vállaltuk a Közellátási Minisztérium felhívására az u.n. népruházati és néplekvár-akciók lebonyolítását is.”⁴²⁷

1942. évre a Csík vármegyei ONCSA költségvetése 480 000 pengő volt, ebből 220 000 pengőt kötelezően háziipari célokra kellett fordítania. Más segélyezési formák voltak a vissza nem térítendő támogatások: cukorsegély, cipősegély, napközi otthonok működtetése.⁴²⁸

1943 nyarán a *Gyergyó és vidéke* közölte, hogy „járásunkban az idén az Országos Nép- és Családvédelmi Alap a sokgyermekes családok részére 6 házat épített. Csomafalván, Szárhegyen kettőt-kettőt, Alfaluban és Kilyénfalván egyet-egyet.”⁴²⁹

1943-ban az Alap háziipari tanfolyamokat szervezett Csíktaploca, Csíkrákos, Gyimesközéplak, Gyergyóalfalu, Csíkszentdomokos községekben, varrótanfolyamokat Hodos, Szentmárton, Gyergyószárhegy községekben, zöldkeresztes főzőtanfolyamokat Gyergyószentmiklóson és Szárhegyen.⁴³⁰

1943-ban az ONCSA szervezésében Csíkszeredában is „háztartási tanfolyam kezdődött. A tanfolyamon szabási, varrási háztar-

426 *Hétfői Székely Nép*, 1943. június 15.

427 MOL Z. 791.17.97. Az Erdélyrészi Hangya Központ mint Szövetkezet, Marosvásárhely 13 p.

428 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 321 p.

429 *Gyergyó és vidéke*, 1943. július 2.

430 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1943. 45. 314 p.

tásvezetési ismereteket adnak elő, de az állattenyésztés, földmívelés és kertészet köréből is tartanak előadásokat.”⁴³¹

Az ONCsA „gazdasági jellegű feladatainak elvégzésére a közgazgatás szervei nem voltak alkalmasak, ezt a feladatkört a közjóléti szövetkezetek látták el.”⁴³² A közjóléti szövetkezetek célja készpénz és anyaghitel nyújtása, munkaalkalmak biztosítása, termelő üzemek létesítése volt.⁴³³

1942-ben a Csík megyei közjóléti szövetkezet „Csíksomlyón 28 760 pengő összeggel gyapjúipari feldolgozó üzemet, Csikmenaságon pedig 150 000 pengő összeggel lenfeldolgozó üzemet létesít... a szövetkezet 13 sokgyermekes családnak juttatott házipítési kölcsönt... házjavítási juttatásban 21 sokgyermekes család részesült.”⁴³⁴

1943-ban a közjóléti szövetkezetek alapja kölcsön-juttatásokra 326 853 pengő, üzemek felállítására 404 642 pengő volt.⁴³⁵

A vármegyei, törvényhatósági és megyei városok közjóléti szövetkezeteinek nyújtott állami támogatások mértékét jelzik a háború után a Romániával szemben érvényesíteni kívánt követelések tételei, melyek szerint általános szociális igazgatásra az előző években fordított összegekből a magyar állam 11 839 582 pengőt követelt (1944 évi pengő értékben). Ebből az összegből a négy székely vármegye közjóléti szövetkezeteire az alábbi tételek jutottak: Csík vm.: 1 510 000 p; Háromszék vm. 2 800 000 p; Maros-Torda vm. 1 650 000 p; Udvarhely vm. 2 460 000 p.⁴³⁶

A szociális támogatásokat nyújtó intézmények között meg kell említeni az iparosokat, kereskedőket, értelmiségieket kölcsönökkel támogató Nemzeti Önállósítási Alapot is. Az 1937. évi 4600/M.E. sz. rendelettel a középosztály erősítésére létesített szervezet a családok gazdasági önállósulását kedvezményes kölcsönökkel tá-

431 *Csíki Néplap*, 1943. január 15.

432 MOL Z. 12. 73. 378. 36.

433 Uo. 27.

434 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1942 41. 315–316 p.

435 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1943.14.92.

436 MOL Z. 12.373. 378. Romániával szembeni követelések. 22 p.

mogatta. Az Alap „működésének kezdetén szociálpolitikai célok szolgálatában állott, mert az értelmiségi munkanélküliek gazdasági önállósítását tűzte ki céljául... az Alap most már a szakképzett kereskedőket és iparosokat karolja fel, akiknek önállósításával nemcsak szociális célokat szolgál, hanem a gazdasági átállítás meggyorsításához is hozzájárul... A kormány rögtön a visszacsatolás után két és félmillió pengőt bocsátott az Alap rendelkezésére, kizárólag erdélyi önállósítások céljára, mely keret ezután is még gyarapodott... 1942. december 31-ig a visszatért erdélyi és keletmagyarországi részeken összesen 614 kölcsönt folyósítottak 300 és 20.000 pengő közötti tételekben. 306 kereskedő, 286 iparos és 22 szabad foglalkozású jutott önálló életfeltételhez.”⁴³⁷

A négy székely megyében – a többi erdélyi megyékhez képest – kevés volt az önállósult kereskedők és iparosok száma:⁴³⁸

<i>Vármegyék</i>	<i>Kereskedő</i>	<i>Iparos</i>
Maros-Torda	29	32
Csík	18	17
Háromszék	13	11
Udvarhely	12	15

A székelyföldi termelési viszonyok fejletlenségét jelzi, hogy az igényelt kölcsönök legnagyobb része csak 1 000 és 5 000 pengő közötti összeg volt.⁴³⁹

Az Alap a „székelyföldi Hangya boltkezelői óvadéokra is adott kölcsönt. Így a szatócs és élelmiszerkereskedelemre az önállósítások 48,9%-a jutott... A szabad foglalkozásúak között szerepel 6 orvos, 4 ügyvéd, 5 gyógyszerész... Az orvosok és gyógyszerészek kizárólag vidéken önállósultak.”⁴⁴⁰ A nyugdíjasoknak a magyar állam azzal a kikötéssel folyósította a nyugdíjakat, hogy „kötelesek a magyar állampolgárságukat igazoló belügyminiszteri bizonyít-

437 *Csiki Néplap*, 1943. április 28.

438 Szakács Gusztáv: A Nemzeti Önállósítási Alap Erdélyben. In: *Hitel*, 1943. VIII. évf. 4. 207.

439 Uo. 210.

440 *Csiki Néplap*, 1943. április 28.

ványt a Központi Illetményhivatalhoz beterjeszteni.”⁴⁴¹ Az Országos Társadalombiztosító Intézetnek a megyeszékhelyeken kerületi választmányai működtek, a munkaadók és munkások, háztartási alkalmazottak választó csoportjaival.⁴⁴²

Egészségvédelem

A közellátási segélyezés mellett az erdélyi területen az egészségügyi ellátás színvonalának javítása is sürgős szükségletként jelentkezett. Általánosan elterjedt volt a magas gyermekhalandóság, vérbaj, alkoholizmus, kevés volt az egészségügyi szakember.⁴⁴³ 1941-ben Csík vármegye „közegészségügyére 27 községi és körorvos, 2 városi orvos, 4 járási tisztiorvos és 1 tiszti főorvos ügyel fel átlag minden 6 400 lakosra esik 1-1 orvos. Ezen kívül a vármegyét 5 zöldkeresztes egészségügyi körzetre osztották fel, melynek élén 1-1 egészségügyi védőnő áll. Ezeknek munkája különösen az anya és csecsemővédelem terén máris mutatkozik.”⁴⁴⁴

Az orvosok számarányát tekintve Erdélyben százezer főre csak 40 orvos jutott, ez a trianoni ország átlagának alig egyharmada volt.⁴⁴⁵ Csík vármegye a 6 400 fő/egy orvos aránnyal, jóval az erdélyi átlag alatt volt, ahol kb. 5 000 főre jutott két orvos. Nem volt jobb az orvos ellátottság Udvarhely vármegyében sem, itt kb. 6 200 lakosra jutott egy orvos.⁴⁴⁶ Mindkét megyében olyan közegészségügyi körök is voltak, ahol a körorvosi állás betöltetlen volt. Csík vármegyében az alispáni jelentés szerint javultak az egészségügyi ellátás eszköz- és személyi feltételei: amellet, hogy

441 *Csíki Néplap*, 1943. augusztus 22.

442 *Csíki Néplap*, 1943. október 13.

443 V.ö.: Nagy András: Egészségpolitikai vázlat. *Hitel*, 1938. 1 sz.

444 *Csíki Néplap*, 1941. június 25.

445 Kovács M. Mária: Aesculapius Militans. Érdekvédelem és politikai radikalizmus az orvosok körében: 1919–1945. In: Magyarország társadalomtörténete II. 1920-1944. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest. 1995. 501 p.

446 A Magyar Statisztikai Évkönyv (új folyam. L. Budapest 1944:56) alapján számított adat.

„a rendszeresített 27 városi, községi és körorvosi állás közül 22 kinevezés útján betöltetett... a kormányhatóság 5 járási egészségőr alkalmazását engedélyezte... Államsegély útján 2 gőzfertőtlenítő gép beállítása folyamatban van. Ezek közül 1–1 gépet a szépvízi és gyergyótölgyesi járásnak juttattam... Az egészségvédelmi munka eredményesebbé tételére létesítendő 5 egészségház közül a csíkszentmártoni, csíkszentdomokosi, csíkszeredai és gyergyószentmiklósi egészségházak építési munkálatai a közeljövőben megindulnak.”⁴⁴⁷ A gőzfertőtlenítő gépek kezelésére „4 járási egészségőr fertőtlenítő egészségőri tanfolyamra Budapestre rendeltetett.”⁴⁴⁸

A kormányzat szükségesnek vélte az egészségügyi képzés és az intézmények eszköz-felszereltségének fejlesztését. Az egészségügyben dolgozók tanfolyamokat, tanácsadó szolgálatokat szerveztek. A Csík megyei alispán a közegészségügyi jelentésében közli, hogy a „zöldkeresztes egészségvédelmi körök 50 tanácsadásán 881-en jelentek meg.”⁴⁴⁹ „Csíkszeredán szép sikerrel vöröskeresztes önkéntes ápolónői tanfolyam tartatott. A csíkszeredai tüdőgondozóba államsegély útján korszerű Röntgengép szereltetett fel.”⁴⁵⁰

1942 decemberében Csíkszeredában megkezdte működését a Vármegyék és a Városok Országos Mentőegyesületének mentőállomása. A *Csíki Néplap* lelkesen üdvözli az eseményt: „egyre fejlődő kis székely városunk új intézménnyel gazdagodott. A Vármegyék és a Városok Országos mentőegyesülete a Kossuth Lajos utca 11 szám alatt kirendeltséget létesített és mentőállomást állított fel. Üdvözöljük az intézményt városunk falai között, mely hivatva lesz a közegészségügy szolgálatában áldásos tevékenységet fejteni ki.”⁴⁵¹

További fejlesztést jelentett volna a városnak, ha „Erdély egyetlen bábaképző intézetét, amely jelenleg ideiglenesen Kolozsváron van, véglegesen Csíkszeredában helyezik el. Az intézet

447 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 21. 221.

448 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 321.

449 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 30. november 13.

450 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. november 26.

451 *Csíki Néplap*, 1943. január 15.

megfelelő elhelyezésére az alkalmas épület rendelkezésre áll s mi sem állja útját annak, hogy a bábaképző már a közeljövőben Csíkszeredában megkezdhesse működését.”⁴⁵² Időközben azonban valamiért módosult ez a terv, mert egyik csíkszeredai újság rövidesen arról közölt hírt, hogy „a Székelyföldre rendkívül nagyjelentőségű intézmény létesült Kézdivásárhelyen. A bábaképző céljaira kibérelt volt Millenium szálló átalakítási munkálatai annyira előrehaladtak, hogy az intézet új otthonában rövidesen megkezdí áldásos tevékenységét. Az oktató személyzet már helyén van...”⁴⁵³ Az újonnan képesítést szerzett bábák közül „15 telepedett meg a vármegyében... ezzel a vármegye baba ellátottsága kielégítőnek mondható” a kisebb csiki falvakban is (Csatószeg, Lázárfalva, Mindszent).⁴⁵⁴

Az anya- és csecsemővédelem terén javulást jelentett, hogy a csíksomlyói szülőotthon Csíkszeredába költözött át és itt 1943. március havában, mint a „Szülőanyák Mária Otthona” kezdte meg működését.⁴⁵⁵ Az új helyen, a „szépen átalakított régi törvényszéki épületben a Csíki Magánjavak jóvoltából egy ilyen intézményt megillető minden korszerű követelményről gondoskodás történt.”⁴⁵⁶

Csíkszentdomokoson a „közegészségügy fejlesztése érdekében egészségház és szülőotthon létesítését határozták el... Az állam nagyon szép berendezést küldött a szülőotthon számára, hatalmas vagyont érő ágyneműket, bútorokat, műtőberendezést.”⁴⁵⁷

Székelyudvarhelyen az orvosi mentőszolgálat 1941 szeptemberében létesült.⁴⁵⁸

Udvarhely vármegyében a közegészségügyi felügyelő ígérete szerint Székelykeresztúron „a szülőotthon felépítéséhez még ebben az évben [1943-ban – O. S.] hozzálátnak. Tekintettel arra,

452 Uo.

453 *Csíki Néplap*, 1943. augusztus 18.

454 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1941. 32. 320.

455 *Csíkvármegye Hivatalos Lapja*, 1943. 14. 82.

456 *Csíki Néplap*, 1943. március 10.

457 *Hétfői Székely Nép*, 1943. augusztus 23.

458 *Hargita*, 1941. szeptember 5.

hogy a székelykeresztúri és a környékbeli szegény sorsú asszonyok ma is olyan helyeken adnak életet gyermeküknek, melyek a legkevésbé sem felelnek meg az egészségügyi követelményeknek, minek következtében meglehetősen gyakoriak a gyermekágyi lázas megbetegedések... A szülőanyák életének veszélyeztetéséhez az is hozzájárul, hogy még mindig igen sok olyan szülésznő működik, akiknek tudása a legkisebb mértékben sem felel meg. Ezeknek kicserélése fokozatosan megtörténik.”⁴⁵⁹

Az állam a kisvárosokban csatornázási, ivóvíz ellátási munkálatokat is támogatott. Az Országos Közegészségügyi Intézet 1942-ben kútúrásokat végeztetett Tekerőpatakon, Gyergyószentmiklóson.⁴⁶⁰ Ez a program a következő években is folytatódott: 1944 januárjában a Gyergyó és vidéke arról cikkezett, hogy, „készülnek a jó kutak. Az országos Közegészségügyi Intézet a Kórház mellett sikeresen folytatja kútúró gépével a munkálatokat. 150 m mélységben vizet találtak... A vasút környékén is megkezdte egy másik kútúró géppel Maresán Pál kútúró vállalata a furást. Két héten belül megérkezik egy harmadik fúrógép is Gyergyószentmiklósról.”⁴⁶¹ A város a megye legnépesebb települése: tüdőbeteg-gondozó intézet, a nemibeteg-gondozó intézet, a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat és egészségház a lakosságnak „díjtalanul állnak rendelkezésre.”⁴⁶²

Társadalmi szervezetek jótékonyági akciói

A törvényekkel, rendeletekkel létrehozott szociális szervezetek mellett a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok segélyezésében az erdélyi társadalmi szervezetek, vagyonszövetkezetek is részt vállaltak. Jövedelmeik tekintélyes részét fordították kulturális, szociális támogatásokra. 1941-ben az Erdélyrészi Hangya Központ és a kötelekeibe tartozó tagszövetkezetek „az 1941. évi feleslegeikből 142 751 pengőt adtak jótékony- és kulturális célra, míg a

459 Uo.

460 *Csikvármegye Hivatalos Lapja*, 1942. 14. 90. és 1941. 21. 222.

461 *Gyergyó és vidéke*, 1944. január 10.

462 *Gyergyó és vidéke*, 1943. december 10.

folyó évben az üzleteredmény számla terhére máris több mint 30 000 pengőt költöttek el, ugyancsak ilyen címen.”⁴⁶³

Arra is volt példa, hogy az állami forrásokkal támogatott szociális szervezetek együttműködtek a társadalmi szervezetekkel a segélyezésben. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület a saját gazdasági támogatások célba juttatása és az iskolán kívüli gazdasági népnevelés mellett az állami támogatások lebonyolításában is részt vállalt. Például az EMGE közvetítésével és az „ONCSA támogatásával a négy- vagy többgyermekes permetezőmestereket sikerült teljesen felszerelni mindazokkal a gépekkel és eszközökkel, melyek mesterségük folytatásához szükségesek.”⁴⁶⁴

A Csíki Magánjavak tanulmányi ösztöndíjakkal támogatta a vagyonszűkösség családjaiból közép- és felsőfokú iskolákban tanulókat. 1943 júniusában „a vagyon jövedelmi terhére rendszeresített ösztöndíjak elnyerésére” a vagyonszűkösség igazgatóválasztmánya a közép és felsőfokú tanintézetekben tanulók részére 93 ösztöndíjat hirdetett, ezenkívül „még 20 000 Pengő, mint segély és jutalompenz is ki fog osztatni, ebből azok részesülnek, akik ösztöndíjat azért nem kaphattak, mert érdemesebb pályázóknak kellett odaítélni.”⁴⁶⁵ A Magánjavak támogatása iránti igényt jelezte a pályázók nagy száma: „a Csíki Magánjavak igazgatóválasztmánya aug. 26-án ülést tart. Ez alkalommal vizsgálják felül a segélyek és ösztöndíjak iránt beérkezett kéréseket. Értesüléseink szerint közel négyszáz kérés futott be a vagyon igazgatóságához. Sokan folyamodtak a szomszédos vármegyéből is, akiknek a kérését érdemi tárgyalás nélkül kell elutasítani, mert segélyben és ösztöndíjban csupán a vármegyebeliek részesülhetnek.”⁴⁶⁶ A következő évben 190 ösztöndíjat hirdetett a vagyonszűkösség, a kedvezményezettnek és szüleinek kötelezettséget is kellett vállalni: „az erdészeti, műegyetemi, közgazdasági, orvostudományi, jogtudományi, bölcsészeti és állatorvosi főiskolákon, valamint

463 *Csíki Néplap*, 1942. december 16.

464 Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület munkája 1941-1942. Kolozsvár. 1942. 102.

465 *Csíki Néplap*, 1943. június 30.

466 *Hétfői Székely Nép*, 1943. augusztus 23.

a felső tejgazdasági és tejipari szaktanfolyamon, a mezőgazdasági tejipari szakiskolában, erdőőri szakiskolákban és középfokú gazdasági tanintézetekben tanuló pályázók kötelesek a szülők által is aláírt kötelező nyilatkozatokat adni arra vonatkozólag, hogy oklevelük megszerzése után, amennyiben arra szükség lesz, Csíkvármegye területén fognak állandó szolgálatot teljesíteni.”⁴⁶⁷

A székelyföldi szociális szükségletek felmérésében és a szükségényhítésben az 1940–44 közötti időszakban az állami költségvetésből folyósított segélyezések, és a társadalmi szervezetek önkéntes támogatási formái keveredtek. Kétségtelen, hogy a legjelentékenyebb erőforráskészlettel az állam rendelkezett, közellátási, egészségvédelmi és más szociálpolitikai szerepköreiben költségvetési forrásokat használt. Következésképp a szociális segélyezésre, társadalmi egyenlőtlenségek enyhítésére fordítható állami támogatások mértéke nagyságrendekkel meghaladta a társadalmi szervezetek önkéntes szolgálatainak mértékét.

A támogatáspolitikai megvalósításában, a segélyezések célba juttatásában az állam gyakran igénybe vette a társadalmi szervezetek intézményhálózatát. Ugyanakkor a segélyezésre jogosultak csoportjainak meghatározásában döntő szempont volt a helyi (falusi, községi, városi) társadalmi szervezetek képviselőinek bevonása.

A fennebb felsorolt példákból látható, hogy a támogatási rendszer a mindennapi szükségleteket átfogó, komplex segítségi forma volt. A foglalkoztatást elősegítő juttatásoktól az egészségügyi, képzési szolgáltatásokon át a szükségényhítés olyan formáig, mint a közellátás javítása, vagy a háztartásvezetés korszerűsítése, a támogatási formák változatosak voltak. A szükségletek enyhítése nem piaci módszerekkel történt: az állam szociálpolitikai beavatkozásaira a bürokratikus allokáció volt jellemző.

467 *Csiki Néplap*, 1944. július 12.